

Riksdagen på fallrepet?

Det är väl få avhandlingar som förunnats så stor uppmärksamhet i massmedia som Per Gahrtons, Riksdagen inifrån. Uppmärksamheten har orsakats dels av de delade meningarna om avhandlingens vetenskapliga kvalitet, dels av en del påståenden som författaren gör om riksdagskollegor och om riksdagen som institution.

Jag skall i det följande i huvudsak uppehålla mig vid de avsnitt som berör arbetet i partigrupp och riksdag, men först några allmänna synpunkter.

PG anger inledningsvis att han tycker att samhällsforskare klart skall ange sina utgångspunkter, inklusive värderingar, samt att deltagarobservation (participant observation) är en bra eller i varje fall fullt acceptabel metod.

Ingen kan väl i princip ha något emot att en forskare anger sina värderingar. Intressant kan det bli om forskaren har intressanta värderingar, vetenskapligt intressant blir det först om de redovisade värderingarna har någon begriplig relevans för den frambragta vetenskapliga produkten. Risker är annars att man bara helt allmänt talat om att man skrivit en starkt subjektiv bok och att man av någon anledning anser sig behöva försvara detta.

Ett bekymmer vid bedömningen av PG:s bok i det här avseendet är att han inte inledningsvis någonstans mera koncist anger vad han menar med värderingar eller utgångspunkter – terminologin skiftar dessutom. Han citerar flitigt – ibland med instämmande – andra tänkare, sig själv i tidigare böcker och pamfletter samt redogör för diverse sakförhållanden. Men de inledande kapitlen saknar riktningssivande konklusioner som för resonemangen framåt eller som anger på vilka sätt dessa inledningskapitel förbereder den följande undersökningen av riksdagen.

Av citatvalet, urvalet av presenterade sakupplysningar och i texten förekommande ställningstaganden framgår dock, att PG menar att de västliga demokratierna – och inte minst Sverige – drabbats inte bara av en ekonomisk kris, utan också en politisk. De etablerade partierna klarar inte att anpassa sig till nya krav. De är inne i en legitimitetskris med åtföljande upplösningstenden- ser. De nya partier som bildats här och var är – ett hoppingivande (?) – tecken på dessa upplösningstenden- ser. PG nämner en rad exempel på sådana nya partier, men i stort sett endast sådana för vilka han hyser sympati. Därmed missar han en lång rad av de nya partier som faktiskt lyckats allra bäst, t ex framstegspartierna i Danmark och Norge, de kristna partierna i Danmark och Finland, Vennamos landsbygdsparti i Finland. Dessa partier och några andra har ju i vissa fall fått en betydande parlamentarisk representation. Det intressanta – i den mån man kan tala om upplösningstenden-

ser och förnyelse – är att förnyelsen drar åt så olika håll. Det finns således ingen enhetlig ideologisk tendens i det som PG vill kalla de etablerade partiernas kris.

Om vi håller oss till Sverige så är dock onekligen det mest påtagliga stabiliteten i vårt partisystem. De fem partier som nu är representerade i riksdagen har funnits där sedan valet 1917. Några nya partier har inte kommit in, även om många försökt. De nya partiernas röstandel har genomgående varit mycket låg – om man bortser från enstaka eruptioner i kommunalvalen. Inte heller har medborgarna protesterat genom att hålla sig borta på valdagen. Valdeltagandet är i vårt land mycket högt. Av det som här anförts skulle man – om man tillämpar PG:s bevisföring – komma till ett helt annat resultat än författaren: Väljarna är belåtna med de valmöjligheter som de etablerade partierna erbjuder. Jag drar inte den slutsatsen eftersom den skulle kräva diverse modifierande resonemang, men den har otvivelaktigt ett betydligt bättre stöd i kända fakta om väljarnas beteende hittills på valdagen än PG:s kristeori.

Man får således lätt känslan av att PG:s syn på de etablerade partierna är starkt färgad av önsketänkande av en art som inte är förvånande, när det kommer från en stridbar företrädare för ett nytt parti. Vad han helt tycks bortse ifrån när han talar om behovet av förnyelse är den förnyelse som ständigt sker inom de etablerade partierna. Partierna initierar nya frågor och nya problem tränger sig på utifrån. En förändrad yttre verklighet och konkurrensen om väljarna nödvändiggör denna förnyelse. Olika partier lyckas från tid till annan bättre eller sämre med detta, men att det är en ständigt fortgående process är helt klart. Och detta är kanske en av de allra viktigaste förklaringarna till att det är svårt för nya partier att slå sig in i systemet. Viktiga delar av det nya partiets program är som regel redan upptagna i andra partiets program och de problem man vill ställa i fokus är som regel redan föremål för allmän debatt.

Ingenting varar för evigt och det kan tänkas att vi i framtiden får en helt annan partistruktur. På grundval av kända fakta är det dock svårt att hävda att den nuvarande partistrukturen skulle stå inför något omedelbart sammanbrott.

Huvudsyftet med PG:s framställning är att beskriva riksdagen inifrån och att redovisa de brister som där finns enligt författarens mening. Han finner att det som hittills gjorts på detta område är rätt undermåligt, bl a på grund av utanförstående forskares svårigheter att få grepp om hur det verkligen står till. "Slutsatsen av detta blir att förutsättningen för en någorlunda korrekt och allsidig beskrivning är att forskaren är fullvärdig medlem, dvs ledamot eller eventuellt anställd vid något riksdagsgruppkansli." Författaren anser sig väl motsvara de krav

som man kan ställa på en sådan deltagarobservatör (han var som bekant som folkpartist ledamot av riksdagen 1976–1979) och han är beredd att fylla de luckor som finns i kunskapen om riksdagens arbete.

Det är i sig en vällovlig ambition. Han medger dock själv att han har varit rätt illa förberedd för uppgiften. Han kom inte in i riksdagen som forskare eller med ambitionen att utnyttja tiden där för systematiska studier. Det är först i efterhand som han fått uppslaget att skriva om riksdagen. Det han stöder sig på är minnen och – tydligen rapsodiska – anteckningar och informatörsintervjuer, vilka han definierar som "samtal med mig själv". Däremot har han inte genomfört några intervjuer med tidigare kollegor.

Det är kanske de omständigheter som här nämnts som är en av förklaringarna till att framställningen i vissa avsnitt är mycket allmänt hållen och i andra, där författaren vill gå på djupet, ger ett ofullgånget intryck.

Genom det framställningssätt som författaren valt blir boken en blandning av politisk pamflett, memoarer och handbok. PG tycker mycket för egen del, han minns en del och han redogör i olika avsnitt – i allt väsentligt korrekt – för en rad sakförhållanden som rör riksdagens arbetsformer. En huvudperson i riksdagsskildringen är författaren själv. Detta inte bara genom den "undersökningsmetod" han valt eller genom ofta uttalade värdeomdömen. Han redovisar också utförligt egna aktiviteter under riksdagsåren och i ett par långa kapitel (10 och 11) är han den stående huvudpersonen. Ett underliggande tema i boken är hur PG gradvis blev allt mer desillusionerad fram till det slutliga uppbrottet från folkpartiet och riksdagen.

PG:s grundinställning till riksdagens sätt att fylla de ålagda uppgifterna är negativ. Han anser visserligen att riksdagen har stora potentiella möjligheter att öva inflytande på samhällsutvecklingen, men dessa potentiella möjligheter förfuskas. I den allmänna krisbild som PG utmålar ingår således som en del även riksdagens kris.

Sin grundläggande kritiska inställning till riksdagen anger han redan i ett av inledningskapitlen (kap 3). Kritiken är här dock klart ideologisk. Det vill säga den vänder sig inte mot riksdagen som institution utan mot de åsikter som enligt PG dominerar bland dem som sitter i riksdagen. "Min hypotes är att den etablerade partipolitiska kampen i Sverige utkämpas mellan anhängare till ortodox och progressiv anpassning på intressenternas villkor inom ramen för en krisanalys som helt koncentreras på den ekonomiska krisen . . ." "Riksdagen som helhet, som institution, saknar alltså effektiv och fungerande kontakt med avvikare – och revoltörsgrupper, saknar insikter i och förståelse för de icke-ekonomiska krisfenomenen, saknar rötter hos de berörda och har därför små möjligheter att bryta sig ur de policymodeller som är dömda att misslyckas." (s 58)

Nu kan man ju fråga sig hur dessa grundläggande ideologiska brister skall avhjälpas. Det givna svaret på den frågan borde vara att det gäller att byta ut de som nu sitter i riksdagen och tänker fel, mot sådana som tänker rätt. Den ambitionen står det var och en fritt att ha. Medlen för detta är opinionsbildning och för de "rättroende" framgångsrika allmänna val. Men det är svårt att se att kritik mot politiska åsikter som man ogillar kan vara en relevant utgångspunkt för kritik mot riksdagen som institution.

Grunden för PG:s kritik mot riksdagen är således politisk-ideologisk. Riksdagen fattar inte de beslut som PG (numera) anser vara de sakligt riktiga. Således fyller den inte sin uppgift. Samma synsätt präglar PG:s kritik av folkpartiets riksdagsgrupp.

Även om det politiska syftet med framställningen för läsaren är helt uppenbart, ett syfte som författaren inte heller söker dölja, så anser PG likafullt att det "beror på en rad inre spärrar och blockeringar i riksdagens struktur och riksdagsarbetets process" att riksdagen inte kan utnyttja sina potentiella möjligheter till inflytande på samhällsutvecklingen.

Den idealbild av arbetet i riksdagen som kan ha föresvävat PG är inte helt lätt att fixera. Men om man försöker dra ut kontentan av framställningen som helhet så tycks idealbilderna vara ett slags byalag där var och en stiger upp och säger sin oförgripliga mening medan de övriga i församlingen begrundande lyssnar för att sedan låta de framförda argumentens tyngd bestämma besluten. De hinder och blockeringar som han talar om är nämligen genomgående sådana som han anser vara riktade mot den enskilde riksdagsledamoten. Dessa hinder finns inbyggda i hela processen men särskilt illa är det i riksdagsgruppen. Den verkliga boven tycks vara partiledningen som med hjälp av ett raffinerat system av bestraffningar och belöningar ser till att gruppens ledamöter gör som partiledningen vill. Ledamöterna anpassar sig efter detta, vilket förkväver initiativlustan och stöter ut de uppslagsrika avvikarna. Riksdagen blir en anpassningarnas försörjningsinstitution.

För den som själv länge varit politiskt engagerad och suttit i riksdagen ett antal år innehåller PG:s framställning inte mycket nytt i sak. De problem som finns i riksdagsarbetet har tagits upp i motioner, utredningar och debatter i strid ström under de senaste tjugo åren och en del reformer har genomförts. Inte heller den mera övergripande kritiken mot riksdagsledamöterna känns särskilt fräsch. Den är i hög grad av den art som följt ledamöterna så länge det funnits folkvalda parlament. Starkt förenklad innebär den att medborgare som sätts in i riksdagen snabbt korrumpas, blir viljelösa mähän, vars främsta ambition är att jaga uppdrag och

personliga belöningar. PG stryker rätt konsekvent dessa populistiska uppfattningar medhårs.

Det enda "nya" i boken är i stort sett redovisningen av en del nappatag i folkpartiets riksdagsgrupp samt (delvis) författarens omdömen om partikollegor. Dessa redovisningar och omdömen har mött starka invändningar från andra som var med.

Omdömena om partikollegorna kommer huvudsakligen som ett utfall av det "Utkast till typologi över riksdagsledamöter" som PG lägger fram (kap 12). På grundval av vederbörandes aktiviteter i riksdag och partigrupp katalogiserar författaren ledamöterna i inrikata scheman som – om jag förstått det rätt – skall visa ledamöternas såväl kvantitativa som kvalitativa aktivitetsnivå samt graden av partiloyalitet. Som ett resultat av denna katalogisering förses sedan ledamöterna med diverse etiketter. Som exempel på den terminologi som PG använder kan nämnas att han själv visar sig tillhöra de högaktiva balanserade partirevoltörerna. Det är han för övrigt rätt ensam om.

Flertalet kollegor får mindre smickrande epitet från klättrare över brobyggare ned till knapptryckare. Detta kopplar PG sedan samman med vad han kallar vederbörandes belöningsprofil. Som belöningar räknar han alla de särskilda uppdrag som kan tillfalla en riksdagsman från statsrådposter till utredningsuppdrag och deltagande i utlandsresor för riksdagsdelegationer. Högst belönade blir klättrare och brobyggare, lägst partirevoltörer och knapptryckare.

Bortsett från alla invändningar man kan ha mot PG:s "typologi" sådan den nu föreligger, så tror jag att det är föga fruktbart att på detta sätt väga och mäta riksdagsledamöter. Att tex räkna motioner eller frågor och anföranden i kammaren ger en mycket begränsad och ibland helt missvisande bild av vederbörande ledamöters aktivitet, tyngd och inflytande. Här finns en lång rad felkällor som är väl kända – eller borde vara det – för alla som suttit i riksdagen. Enkla motioner som enbart anger ett problem och mynnar ut i krav på uttalande eller utredning kan man fabricera på en halvtimme. Genomarbetade motioner i komplicerade frågor kan ta dagar även om man har god bakgrundskunskap. Och om en sådan motion läggs som partimotion är det inte säkert att den som gjort jobbet ens får sitt namn på motionen. Partimotioner underskrivs som bekant av förtroenderådets ledamöter med gruppledarens namn först. Antalet anföranden i kammaren påverkas av en rad faktorer tex partigruppens storlek (i små partier får ledamöterna chansen oftare än i stora), vilka frågeområden som är aktuella och vederbörande riksdagsmans position i det sakbehandlande utskottet.

Detta är bara ett par alldagliga exempel på vanskligheten att mäta riksdagsledamöter med kvantitativa mått. Exempelen skulle kunna mångfaldigas.

Liknande invändningar infinner sig när man tar del av PG:s sätt att karakterisera ledamöters insatser och inflytande i riksdagsgruppen. Låt oss ta ett enda exempel:

Den grupp som PG kallar klättrare består enligt hans definition av sådana personer som visar stor aktivitet och som genomsnittligt använder sina insatser som stöd för partiledningens politik. "Det kan finnas anledning att förmoda att ett sådant beteende syftar till att gynna en egen karriär." (s 265) Varför det? Det kan ju också tänkas att de helt enkelt är ense med partiledningen. Det kan t o m tänkas att de själva haft ett avgörande inflytande på det som kallas partiledningens politik. Att det således är partiledningen som är ense med dem i stället för tvärt om. Vad finns det för särskilda skäl för att just de vars åsikter råkar sammanfalla med partiledningens skall anses drivna av egoistiska motiv?

Det är för övrigt oklart vad PG menar med "karriär" i sammanhanget. Huvudparten av det som PG ser som ingredienser i en karriär och som utdelade belöningar är snarast att betrakta som integrerade delar av riksdagsuppdraget. Ett parti försöker naturligtvis så gott det går att på bästa sätt utnyttja de resurser man har för att fylla de poster som tillfaller partiet. Det är givet att man ibland kan diskutera om utfallet blivit det mest lyckade, men det är en sak för sig.

I flertalet fall är fördelningsmekanismen föga upphetsande. Utredningsuppdrag tex får vanligen den eller de ta på sig som genom tidigare insatser eller utskottsplacement kan förväntas vara väl hemma på de ämnesområden som utredningen skall behandla. Det är nog väldigt få ledamöter som ser uppdrag av det här slaget som någon slags belöning för välartat beteende gentemot partiledningen. PG ser t o m utskottsplatser som "en sorts belöningar". Detta är egendomligt redan av det skälet att alla riksdagsledamöter har plats i utskott som ledamöter eller suppleanter. (Utom en och annan partiledare som avstår för att mera samlat kunna ägna sig åt partiledarskapet.) Vad gäller valet av utskottsplats så är det åtminstone i mitt parti så, att man själv får ange vilket utskott man vill sitta i.

I mycket präglas PG:s framställning av ett motsatsförhållande mellan vad han kallar partiledningen och övriga ledamöter i gruppen. Man får nästan känslan av att partiledningen (hur många och vilka som skall räknas dit är oklart i PG:s framställning) består av en sorts illasinnade domptörer som med lock (hägrande belöningar) och pock (hot om uteblivna belöningar) försöker slå ner initiativ och meningsyttringar från andra ledamöter.

PG ser alla de "extra" funktioner som riksdagsledamöter har att fylla som en form av belöningar som många lite småsnicket siktar på, vilket får dem att agera på ett för partiledningen behagligt sätt. Detta är, mild uttryckt, ett mycket enkelspårigt och primitivt sätt att försöka förklara eller belysa hur uppdrag fördelas eller

varför vissa når längre än andra i den politiska verksamheten. Ambitiöst arbete, kunnighet, allmänt förtroende, erfarenhet och rena tillfälligheter är var för sig och korsrelaterade mycket bättre förklaringsgrunder.

Det finns, tycker jag, fog för kritik av den ensidiga partiledarfixering som massmedia hemfallit åt. (Jag begränsar i det följande för enkelhetens skull partiledningen i PG:s tappning till partiledaren.) Denna partiledarfixering svarar inte mot den reella ansvarsfördelning som finns inom en riksdagsgrupp. Jag återkommer till detta nedan. Men att som PG i det interna partiarbetet närmast se partiledaren som en över- eller utanförstående motståndare förefaller rätt märkligt. Man har ju själv valt honom och därmed också utrustat honom med befogenheten att med särskilt ansvar och särskild auktoritet företräda partiet. Detta gäller i betydande grad även inom partiet. Man väljer inte en partiordförande därför att man behöver någon som passivt sitter och räknar röster. Kravet på en partiledare är att han skall hålla trådarna samman, ta initiativ, värdera och driva åsikter. Det är således föga häpnadsväckande att partiledarens mening tillmäts särskild tyngd vid gruppens sammanträden.

PG har en särskild faiblesse för "revoltörer" och räknar sig själv med gillande till revoltörernas skara. Det må så vara. Det ger ett intryck av självständighet och oräddhet.

Att det råder delade meningar i en riksdagsgrupp ibland är ingen nyhet. Alla som suttit med vet att det kan vara hårda tag då och då. Detta gäller således inte bara folkpartiet. Men även en riksdagsgrupp måste fatta beslut, ibland med rätt kort varsel. Om åsikterna går isär så måste någon falang vinna. För den som blir besegrad återstår alltid möjligheten att driva frågan vidare i kamraren, om det nu gäller ett sakärende som skall behandlas där.

Om man nu ständigt måste måla sig ur den mening som den överväldigande majoriteten i riksdagsgruppen stannar för, så visar detta i första hand att man har dåligt gensvar i gruppen. Man misslyckas ju med att vinna över den på sin egen sida, vilket måste vara det primära syftet med agerandet. Upprepas detta under längre tid och i viktiga frågor så står det väl därmed klart att man ur ideologisk synpunkt inte längre hör hemma i gruppen. Då är det logiskt att göra som PG, d v s lämna den. Om han nu var så obstinat som han vill ge sken av.

En riksdagsgrupp är en arbetsgemenskap, där meningarna bryts, men där man måste ha samförståndet som en grundläggande arbetsmoral. Om alla höll på sin personliga åsikt till sista kommatecknet skulle gruppen snabbt bli handlingsförlamad.

Det innebär naturligtvis inte att det är likgiltigt vilka

som tillhör en riksdagsgrupp. Gruppen är summan av dess ledamöter. Att inflytandet varierar på grund av position, kunnighet, energi och argumentationsförmåga är inget att förundra sig över. Så är det i alla såväl formella som informella grupper. Men vad som är utmärkande för en riksdagsgrupp är, tror jag, att detta inflytande varierar i hög grad från område till område. Detta är bl a en följd av den specialisering och fördelning av bevakningsområden som måste till för att gruppen skall kunna arbeta effektivt. Man lyssnar helt naturligt med särskilt intresse till den som har stor sakkunskap i den fråga det gäller.

En viktig faktor som PG helt tycks bortse ifrån när man målar upp bilden av hjälplösa riksdagsledamöter utan inflytande är den långtgående faktiska beslutsdecentraliseringen. Jag kan naturligtvis bara uttala mig om mitt eget parti, centerpartiet, men jag föreställer mig att det av nödvång är ungefär likadant i andra partier. Ärendenas mängd gör att alla inte kan syssla med allt.

Det stora flertalet ställningstaganden bestäms å partiets vägnar av partiets utskottsrepresentanter eller ledamöterna i de sakområdeskommittéer som partierna arbetar med. På gruppssammanträdena kan visserligen vilka frågor som helst tas upp och debatten där pendlar inte sällan mellan stort och smått men i princip är det i första hand frågor av större saklig och/eller politisk vikt som behandlas i gruppen som helhet. De flesta frågorna kommer aldrig dit.

Denna faktiska decentralisering av beslutsfunktioner gäller också ställningstaganden i tex utredningar och verkstyrelser. Det förekommer naturligtvis då och då att partiets representanter går till partiledning och grupp för att rapportera eller för att få känsliga beslut prövade. Men i det övervägande antalet frågor tar vederbörande ställning på eget bevåg eller efter samråd med någon kollega som också är väl insatt i de problemområden det gäller. Sanningen är väl den att riksdagsledamöter som inte är beredda att axla detta decentraliserade ansvar inte är någon prima tillgång för partiet i den stressiga arbetsmiljö som riksdagen utgör. Men – och det är viktigt – denna nödvändiga decentralisering bygger givetvis på förtroende och på den förutsättningen att det inom en så speciell församling, som en riksdagsgrupp ändå är, finns en grundläggande ideologisk samhörighet.

PG är som jag tidigare nämnt redan i utgångsläget negativt inställd till riksdagen och riksdagsarbetet och när han kommer mot slutet av sin beskrivning anser han att han visat att det är precis så illa som han inledningsvis angav. Sin egen frustrering har han redovisat på olika sätt. "Ur den enskilde riksdagsledamotens synvinkel framstår beslutsprocessen ofta så svårgripbar och

oöverskådlig och de egna möjligheterna till inflytande så inskränkta av hinder och blockeringar att en känsla av reell maktlöshet lätt blir den dominerande upplevelsen av riksdagsuppdraget" (s281). Har man den erfarenheten som här återgetts är det lätt förståeligt att man hoppar av, mindre förståeligt är det att PG redan i första, bästa valrörelse gjorde ett så energiskt försök att komma tillbaka.

Om PG hade menat att riksdagen är en hård arbetsmiljö, där få sällan vinner några lätta segrar vare sig i det ena eller andra avseendet, skulle jag gett honom rätt. Riksdagsledamöter är som regel inga duvungar och den som kommer in ny kan minst av allt räkna med att övriga ledamöter skall ställa sig på rad i pur förundran över den nye. Det finns en och annan som härvidlag blivit grymt besviken.

Av tidigare avsnitt framgår det dock klart att PG inte alls anser det vara jobbigt att vara riksdagsledamot. Det är på sin höjd ett halvtidsarbete som dessutom är på tok för högt betalt. Samtidigt redovisar han allt han fick tid att göra samtidigt med att han var riksdagsledamot.

Dessa två huvudlinjer utefter vilka PG driver sin kritik korresponderar dåligt. Dels var det så knepigt att vara riksdagsledamot att han under tre år inte ens fick grepp om själva beslutsprocessen, dels var det så behagligt att han klarade av det på halvtid. Den fråga som här inställer sig är rätt given.

Efter all den kritik som PG riktat mot partigruppen och riksdagen förväntar man sig – särskilt som han har den uttalade ambitionen – konkreta förslag som kan råda bot på eländet.

I ett tunt slutkapitel har han också en närmast katalogmässig uppräkningslista av några reformförslag som han inte ägnar någon närmare analys. En möjlig förklaring till detta kan vara att de flesta av förslagen är gamla bekanta som förekommit i debatt och utredningar i årtionden.

Originellt – och en konsekvens av hans tidigare kritik – är möjligen att han vill ha uppluckring av partidisciplinen och övergång till kollektiv partiledning. Han anger dock inte närmare vad han avser med detta. Partidisciplinen är ju inte på något sätt lagreglerad. Det är något som ledamöterna ålägger sig själva. I kammaren är det fritt fram för var och en att rösta på annat sätt än majoritetens i det egna partiet och det förekommer då och då. I normalfallet måste det anses naturligt att man följer den linje man själv varit med att diskutera fram i partigruppen. Vad gäller huvudlinjerna i partigruppens politik kan man dessutom säga att det i själva mandatet från väljarna finns en klart uttalad förväntan om att man skall agera i enlighet med parti- och valprogram.

Kollektiv partiledning har vi redan i mitt parti i så måtto att vi har två vice ordförande och ett rätt manstarkt förtroenderåd som tillsammans med partiledaren

förbereder frågor inför gruppmötena. De gruppkommittéer som jag tidigare nämnt kan också sägas utöva ett slags kollektivt ledarskap. Det kan tilläggas att regelrätta omröstningar praktiskt taget aldrig förekommer vid gruppens sammankomster. "Partiståndpunkten" i kontroversiella frågor framgår således av debattens förlopp. Vad som utöver vad här nämnts skulle kunna läggas in i en praktikabel kollektiv partiledning är svårt att se.

Andra krav PG framför är mera allmänna och de flesta har diskuterats under lång tid. Han vill således ha bort procentspärren i valen, han vill ha ökat personval, han vill minska antalet ledamöter i riksdagen till hälften dvs 175, för att nämna några exempel.

PG är inkonsekvent så till vida att flera av hans förslag om de realiserades snarast skulle förstärka de brister som han anser sig ha funnit. De skulle bli ge sämre möjligheter för politikerna att styra utvecklingen och att hålla kontakt med partimedlemmar och väljare. Det gäller t ex det i många kretsar så populära förslaget att minska antalet riksdagsledamöter. Detta skulle ju inte öka utan minska representativiteten och göra det ännu svårare för allmänheten att få tag på en riksdagsledamot. Lika allvarligt är att det skulle minska förutsättningarna för politikerna att ha insyn i och grepp om samhällsapparaten. Tjänstemän och experter skulle bli ännu mer dominerande i beslutsprocessernas olika led och denna dominans anses ju redan av många – även PG – vara allt för stor.

Man kan således inte på en gång kräva att politikernas inflytande skall öka, samtidigt som man kräver att antalet politiker radikalt skall skäras ner. De flesta är väl numera ense om att en av de mest negativa effekterna av kommunsammanslagningarna för demokratin på det kommunala planet var just att antalet politiskt engagerade medborgare reducerades så radikalt. Och man söker nu på olika sätt, t ex genom kommunaldelsorgan öka den politiskt aktiva skaran igen.

Liknande inkonsekvenser stöter man ofta på i PG:s bok. Han ondgör sig t ex över att riksdagsledamöter sitter isolerade från "verkligheten" i riksdagshuset. Men lika energiskt kritiserar han att riksdagsledamöter har engagemang utanför själva riksdagsarbetet, vilket han för övrigt tycks definiera ytterligt snävt. Men hur i all världen skall ledamöterna undgå "isoleringen" om de inte tillåts ta del i allehanda verksamheter i partiet, på hemorten och ute i samhället i övrigt?

På en punkt är jag ense med PG. Det finns betydande problem som är förknippade med riksdagens arbetsformer och ledamöternas arbetssituation. Men de är enligt min erfarenhet av annat slag än de PG behandlar.

De grundläggande problemen är enligt min mening ärendenas mängd, den väldiga anhopningen av ärenden

under vissa tider av riksdagsåret och den tidspress som ständigt jagar en riksdagsledamot.

Det finns inga enkla eller slutgiltiga lösningar på dessa problem. Den som inbillar sig att riksdagsuppdraget någonsin kan bli en schemalagd verksamhet mellan klockan nio och sexton bör söka sig någon annan syssla.

Men en hel del borde kunna göras och jag har anlagt synpunkter på detta, bl a i rätt utförliga motioner under årens lopp. Jag kan inte här av utrymmesskäl ge någon utförlig redovisning utan får nöja mig med några kommentarer.

Långsiktigt måste den ständiga expansionen av riksdagens verksamhet hejdas. Detta är delvis en politisk-ideologisk fråga, dvs en fråga om hur mycket samhället skall lägga sig i. Men det är också en fråga om rationalisering av lagstiftnings- och budgetprocesserna, och av riksdagsbeslutens reella innehåll. Här finns enligt min mening mycket att göra. Om – för att ta ett enda exempel – stödet till barnfamiljerna kunde sammanföras till ett enda bidrag, vilket är fullt möjligt, så skulle en hel hög av intrikata och komplicerade detaljbeslut bortfalla i riksdagen, för att inte tala om vilken utgallring det skulle bli i hela den vildvuxna byråkrati som nu administrerar olika delar av barnstödet.

En väg att gå vidare på är att decentralisera beslut till kommuner och landsting. Här är en hel del att göra, även om det tyvärr är så att en del decentraliserade beslut har en tendens att på omvägar återkomma till riksdagen när det kniper till ute i kommunerna.

Själva riksdagsarbetet kan rationaliseras genom en annan uppläggning av budget- och riksdagsår. Riksdagsåret bör dessutom förlängas men dessutom organiseras så att ledamöternas verksamhet i riksdagen bryts av med exempelvis en riksdagsledig vecka i månaden, för vistelse på hemorten, intern och utåtriktad partiverksamhet, annan kontaktverksamhet, infäsning etc.

Detta är några exempel på den inriktning som reformer av riksdagens arbete bör ha om man vill nå substantiella och nyttiga resultat. Att – som PG bl a föreslår – stadga att riksdagsledamöter inte skulle få bo i riksdagshotellet under sessionerna tror jag däremot inte skulle ha någon för medborgarna märkbar effekt.

Bertil Fiskesjö

Referens

Per Gahrton, *Riksdagen inifrån. En studie av parlamentarisk handfallenhet inför ett samhälle i kris*. Stockholm: Prisma 1983

Kommunalforskning i Sverige (SOU 1983:15)

Inledning

Det senaste decenniets kommunalforskning i Sverige har genom kommunaldemokratiska kommitténs (KDK) försorg inventerats, analyserats och beskrivits i kommitténs elfte och sista betänkande (SOU 1983:15) *Kommunalforskning i Sverige*. Detta företag har ett direkt samband med det under åren 1979–82 genomförda forskningsprogrammet Den kommunala självstyrelsen – en utvärdering av kommunindelingsreformen.

Resultaten av forskningsgruppens arbete har presenterats i en rapportserie omfattande 15 volymer i Ds-serien. Forskarna har sammanfattat resultaten i en gemensam volym.¹ Civildepartementet har låtit framställa en populär sammanfattning av forskningsresultaten.²

Dåvarande kommunminister Karl Boo (c) gav hösten 1981 KDK i uppdrag att ta upp frågan om den fortsatta kommunalforskningen med utgångspunkt från erfarenheterna av utvärderingsprojektet. Direktiven levererades i muntlig form, något som förtjänar en fotnot i kommittéväsandets historia. De gick ut på att KDK skulle göra en kartläggning av forskningsområdet och dess finansiering samt överväga kommunalforskningens framtida inriktning och organisation. Boos efterträdare, civilminister Bo Holmberg (s), lät förstå att han inte hade något emot att uppdraget fullföljdes och redovisades för den nya regeringen.

Under 1982 lät KDK inventera den kommunalforskning som ägt rum 1972–82. Resultatet av inventeringen har publicerats i en forskningskatalog, *Kommunalforskningsprojekt i Sverige 1972–1982* (Ds C 1983:1), vilken bilagts det aktuella betänkandet.

Syftet med betänkandet är

- att beskriva kommunalforskningen och de betingelser under vilken den verkar;
- att översiktligt beskriva de allmänna villkoren för forsknings- och utvecklingsarbete;
- att mot bakgrund av dessa förhållanden och den allmänna samhällsutvecklingen beskriva och analysera dagens kommunalforskning samt föreslå åtgärder för att främja dess ställning, öka effektiviteten och skapa bättre betingelser för kontakten forskare–avnämare.

Allmän bakgrundsteckning

Samhällsutvecklingen under de senaste decennierna har ställt ökade krav på den offentliga förvaltningen med avseende på beslutsunderlagets kvalitet, kunskaper om beslutens konsekvenser och förvaltningens förmåga till vidareutveckling då den ställs inför nya uppgifter. Dessa